

Svar på remiss Fler möjligheter till ökat välstånd (SOU 2025:96)

Arbetsproduktivitet som analysmått och styrsignal

Produktivitetskommissionen använder arbetsproduktivitet – definierad som förädlingsvärde eller BNP per arbetad timme – som ett centralt mått på samhällsekonomisk utveckling. Detta är ett etablerat och ändamålsenligt mått på makronivå, särskilt i analyser av långsiktig tillväxt.

Samtidigt vill jag uppmärksamma en begränsning när arbetsproduktivitet – output per timme – används som riktmärke för styrning på mikro- och verksamhetsnivå. Att sträva efter ökad output per timme som primärt styrmått, utan att samtidigt beakta effekterna på kvalitet och långsiktigt värdeskapande, riskerar att bli kostsamt.

En liknelse från idrottens värld illustrerar problemet. I skjutmomentet i skidskytte skall den tävlande skjuta fem skott så snabbt som möjligt. Riktigt snabba skyttar kan få iväg de fem skotten på femton sekunder. Deras arbetsproduktivitet, mätt som skott per tidsenhet, är i världsklass. Dock krävs att de träffar tavlan. Annars blir det kostsamt, varje missat skott kostar kring tjugofem sekunder. De mest effektiva i skjutmomentet är de som skjuter både fort (hög arbetsproduktivitet) och med hög träffsäkerhet (kvalitet).

Arbetsproduktivitet definieras som hur mycket som produceras per timme. Kvalitet kan definieras som hur rätt det blir, och bristande kvalitet kan bli kostsam. Tillsammans beskriver produktivitet och kvalitet verksamhetens inre effektivitet – förmågan att producera *både* snabbt och rätt.

Produktivitetskommissionen gör inte någon tydlig distinktion mellan produktivitet och effektivitet, och berör i begränsad utsträckning hur kvalitet påverkar utfallet när arbetsproduktivitet används som styrmått på verksamhetsnivå.

Skillnaden mellan skidskytteexemplet och många välfärdsverksamheter är dock att konsekvenserna i idrottens värld är omedelbara och fullt synliga. Ett missat skott ger ett direkt tidstillägg och påverkar resultatet direkt.

I välfärdssektorn kan motsvarande felkostnader vara betydligt svårare att identifiera och ofta visa sig först långt senare. Forskning visar exempelvis att större barngrupper, vilket kan tolkas som ökad arbetsproduktivitet mätt som fler barn per anställd, kan leda till problem för vissa barn, där problemen framträder först flera år senare. I dessa fall riskerar kortsiktigt förbättrade produktivetsmått att dölja långsiktiga kvalitetsbrister och samhällsekonomiska kostnader.

Sammantaget talar detta för att arbetsproduktivitet är ett relevant analysmått på samhällsnivå, men att det behöver kompletteras med tydligare resonemang om effektivitet och kvalitet när det används som styrsignal på verksamhetsnivå, inte minst inom välfärdssektorn.

Det är bra att skjuta fort, men man också måste träffa målet.

Ove Sundmark

F.d. doktorand med inriktning mot produktivitet, kvalitet och effektivitet